

Kuvatuin

kotimainen kirjailija

Kari Uusitalo ja Sakari Toiviainen (2010) Valkokankaan Waltariana. Mika Waltarin elokuvat. Helsinki: WSOY, 254 s.

Mika Waltari myy kirjakaupoissa edelleen, mikä saa aina pieniä pelkoja aikaan, kun Waltarista ilmestyy uusi teos. Kun kirja on vielä komeasti kuvitettu, niin epäluulot vain nousevat. Tällä kertaa niihin ei ole aiheetta. Paitsi että Kari Uusitalon ja Sakari Toiviaisien teos on sujuvasti kirjoitettu, myös aineistot on käyty perusteellisesti läpi. Teos on läpileikkaus elokuvaan, jotka pohjautuvat jollain tavoin Waltarin teksteihin. Suurin osa elokuvista on kirjailijan käsikirjoittamia, mutta esimerkiksi *Vodkaa, komisario Palmussa* (1969) ainoastaan kolme etsivähahmoa ovat kirjailijan luomia. Toisaalta esimerkiksi *Kulkurin valssin* (1941) tekijäksi Matti Kassila on nostanut nimenomaan Waltarin, koska Toivo Särkän sijaan ohjaajana oli voinut olla moni muukin. Särkän lisäksi Waltari-elokuvia ohjasivat esimerkiksi Matti Kassila, Valentin Vaala ja Wilho Ilmari. Teoksesta voi havaita, että kahden ”Waltari-buumiin” aikana (1936–44 ja 1950–1962) valmistui kaikkiaan 36 Waltarin teksteihin pohjautuvaa elokuvaa. Nimensä mukaisesti teos rajautuu valkokankaalla näytettyihin elokuvaan, vaikka artikkeleissa viitataan myös muutamaani tv-elokuvaan. Ulkomaisia elokuvia teoksessa edustavat amerikkalaisen *Sinuhe egyptiläisen* (*The Egyptian*, USA 1954) lisäksi ruotsalainen *Ei huomispäivää* (*Ingen morgondag* 1957) ja pohjoismainen yhteistuotanto *Neljä rakkautta* (1951).

Elokuvat käydään kirjassa läpi kronologisessa järjestyksessä. Lisäksi käsitellään elokuvien aikalaisvastaanottoa. Myöhemmästä suhtautumisesta esimerkiksi elokuvien televisytysten osalta lainataan lähinnä Uusitaloa itseään sekä Peter von Baghia. Myös Matti Kassilan myöhemmät arviot omista elokuvistaan nostetaan esiin. Jälkikäteisarviot tuntuvat paikoin turhan kielteisiltä. Esimerkiksi viimeisen Palmu-elokuvan kohdalla ohjaajan ja arvostelijoiden kritiikin rinnalle olisi voinut nostaa esiin myös elokuvan merkitykset

1960–70-lukujen taitteen ajankuvana.

Kirjassa tuodaan esiin myös Waltarin omia ajatuksia teksteihinsä perustuvista elokuvatuotannoista. Kirjailija hyväksyi, että hänen työnsä päättyi käsikirjoituksen luovuttamiseen, mistä ohjaajan työ alkoi. Waltari korosti usein myös elokuvan ja romanin erilaisuutta. Amerikkalaisesta *Sinuhe egyptiläinen* -elokuvasta hän totesi: ”Paljon hullumminkin olisi voinut olla.” Elokuvaravosteluja muuten ahkerasti kirjoittaneelta Waltarilta tunnetaan vain yksi, Valentin Vaalan *Laveaa tietä* -elokuvan arvio vuodelta 1931. Elokvamaustaan Waltari ei vaikuta kirjoittaneen kuin yksittäisiä huomioita, kuten nuorena mainitessaan Fritz Langin *Metropoliksen* maailman mahtavimpana elokuvana (*Seura* 1928:9).

Waltarin nousemisen suomalaisen elokuvan käytetyimmäksi kirjailijaksi voisi liittää laajemmin myös suomalaisen elokuvan historiaan. Waltari oli aktiivinen kaudella, jolla suomalaisen elokuvan tuotantomäärät olivat suurimmillaan. Ahkera Waltarin tekstien kuvaaminen keskeytyikin 1960-luvulla suomalaisen elokuvateollisuuden murrokseen. Waltari nousee teoksessa esiin kirjailijana, joka aloitti elokuvan aikakautena ja eli sen kehityksen mukana. Kansainväliseksi vertailukohdaksi voisi ehkä ajatella brittiläistä kirjailijaa Graham Greeneä (1904–1991), jolla oli myös vahvat elokuvakytkökset ja tuotanto, joka liikkui sekä taiteen että viihteen alueella.

Valkokankaan Waltariana -teoksen taustalla on Suomen kansallisfilmografia, josta käsiteltyjen elokuvien juonikuvaukset ovat peräisin. Tekijät kuitenkin laajentavat ja päivittävät esittelyjä. Käsikirjoittajan tai kirjailijan kannalta suomalaista elokuvaa on harvemmin katsottu. Joissain kohdin käsittely olisi voinut laajeta enemmänkin. Esimerkiksi Valentin Vaalan *Gabriel, tule takaisin* (1951) käsitellään aika lyhyesti. Pohjateos on Waltarin parhaita näytelmiä ja sekä ohjaaja että pääosanesittäjä Tarmo Manni kirjailijan ystäviä.

Teosta olisi voinut terävöittää käyttämällä laajemmin Waltaria koskevaa tutkimusta eikä tyytyä ainoastaan Panu Rajalan kirjoittamaan elämäkertaan *Unio Mystica* (2008). Esimerkiksi *Helmikuun manifestin* (1939) aatesisältöä on käsitelty perusteellisesti Kimmo Laineen väitöskirjassa *Pääosassa Suomen*

kansa (1999). Elokuvan historiatulkintojen kohdalla olisi mielenkiintoista pohtia, kuinka paljon niissä on Waltaria ja kuinka paljon ohjaaja-tuottaja Toivo Särkkää.

Teoksen lopussa vedetään yhteen Waltarin merkitystä suomalaiselle elokuvalle. Tekijät eivät itse pohdi laajemmin Waltaria käsikirjoittajana, vaan antavat puheenvuoron Mauno Mäkelälle ja Edvin Laineelle näiden muistelmien kautta.

Asiavirheitä teoksesta ei juuri löydy, vaikka lukija viitteiden puuttuessa ajoittain pohtii mistä mikäkin tieto on peräisin. Kokonaisuudessaan Uusitalon ja Toiviaisen teos edustaa hyvää perinteistä tietokirjoittamista, joka samalla luo pohjaa uusille tulkinnoille.

Juha Järvelä